

До Научното жури, назначено
със заповед на Ректора на СУ
„Св. Кл. Охридски” № РД-38-
573/03.10.2022 г.

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Симеон Гройсман, ЮФ на СУ

относно

„ГАРАНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА СУБЕКТИВНИТЕ ПРАВА”

дисертационен труд за придобиване на научната и образователна
степен „доктор” от **Александър Веселинов Димитров**,
редовен докторант в научно направление 3.6 Право (Теория на държавата и
правото. Политически и правни учения) към Катедрата по теория и история
на държавата и правото в ЮФ на СУ „Св.Кл.Охридски”

Уважаеми членове на научното жури,

I. Основание за написването на становището

Докторантът Александър Димитров представя за разглеждане дисертационен труд на тема „Гарантиране и реализация на субективните права“ – резултат от проведена редовна докторантура на базата на Катедрата по теория и история на държавата и правото на ЮФ на СУ с научен ръководител на изследването проф. д-р Янаки Стоилов. След проведена в катедрата вътрешна защита и издаването от ректора на СУ на заповед № РД-38-573/03.10.2022 г. по решение на научното жури на негово заседание от 7 Октомври 2022 г. ми е възложено да съставя настоящото становище.

В същото си заседание членовете на научното жури се съгласиха, че докторантът изпълнява приложимите минималните национални изисквания за предложения от него обем на научната продукция. Липсва плагиатство, както се удостоверява от електронния

преглед със системата StrikePlagiarism и както мога и аз на свой ред да потвърдя. С оглед на същото представеният дисертационен труд правилно е допуснат до публична защита и следва да получи своята оценка по същество.

II. Личност на докторанта

Александър Веселинов Димитров е роден през 1993 г. в гр. Русе. Средното си образование завършва с природоматематически профил и усилено изучаване на английски език в СОУ „Христо Ботев”, гр. Девин. През 2017 г. завършва „Право“ в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“. Професионалният му опит като студент включва стажантски позиции в кантората на ЧСИ и в адвокатска кантора, а от 2018 г. до сега работи като юрисконсулт във финансово консултантско дружество. В периода от 2019 до 2022 г. е редовен докторант по теория на правото в КТИДП към ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски“.

Аз самият познавам Александър Димитров от зачисляването му като докторант в катедрата, в която работя. Мога да заявя, че Александър винаги се е отнасял добросъвестно към възлаганите му в катедрата задачи, било то за воденето на семинарни занятия или за помощ в изпитите или научните мероприятия, организирани от КТИДП. Дисертацията беше написана в стегнати срокове, следващи тригодишния срок на обучение, което е по-скоро рядкост сред докторантите в ЮФ на СУ. Прави впечатление положеното от докторанта усилие да проведе своето научно изследване, пречупвайки го, както през своя опит на практикуващ юрист, така и в призмата на личните си теоретични предпочитания в правната наука. В резултат е налице специфичен облик на написаното, което показва активното отношение на Ал. Димитров конкретно към дисертационната му тема и по-общо към научните занимания с правото.

III. Съдържание на представения дисертационен труд

Разглежданият дисертационен труд има класическа **структура** от увод, три глави и заключение. Първата глава представя понятията за реализацията и за гарантирането на субективното право, втората глава разглежда въпроса за мотивацията на поведението и респективно за ролята на правото за мотивацията към правосъобразно поведение, а третата глава е озаглавена „Проблеми на институционалния механизъм“ [на реализацията на правата] и разглежда основно зависимостта между предвидимостта на съдържанието на

правната система и възможността за ефективна реализация на субективното право.

Темата на дисертацията е сред класическите въпроси на правната теория и от тази гледна точка нейната дисертабилност не се поставя под съмнение. Първо основно достойнство на труда на Ал. Димитров, което следва да бъде анализирано още тук, е поставянето на тази тема по един нетрадиционен, ако не антидогматичен, то със сигурност отвъдогматичен начин на разглеждане. Общотеоретичната схема за гарантирането и реализацията на субективните права, намираща се в допирна точка с въпроса за *фактическият, о-съществен* характер на тази „реализация“, е разглеждана от една социологоправна гледна точка, критикуваща подминаването на въпроси като *времето* на реализацията, въздействието на този времеви период върху цялостния патримониум на субекта, напрежението между създаваните очаквания за реализация по силата на *законовото обещание* за осъществяване на правата и последващите *разочарования* от забавянето или пълната липса на фактическа реализация на субективното право.

В този смисъл **заглавието на дисертацията** би звучало по-адекватно като „Критика на гарантирането и реализацията на субективното право“. Това обаче не е проблем на изследването на дисертанта, а на сравнително тромавия модел на уредбата на докторантурите в България, изискваща формулирането на тема – и респективно на заглавие на научния труд, в един твърде ранен етап на заниманията с него. Напротив, нормалното развитие на мисловния процес според мен предполага и възможността заглавието на един цялостен научен текст да бъде конкретизирано едва при неговото завършване, същият да има подзаглавие – една неконвенционална практика в рамките на редовните и задочните докторантури.

Цялостният текст на дисертацията се базира на едно постоянно сравнение между Sollen-модела на нормативно установеното и фактическите Sein-измерения на **„социалното“ битие на субективните права** по пътя към тяхното „реално“ осъществяване чрез конкретно насъщно благо за техния титуляр. Като критерий за „юридическата реализация“ на едно субективно право изрично се посочва „реалното действие – плащането на длъжника от кредитора“ (с. 48), като – както ще спомена по-долу, буди интерес и по-

всеобхватното доразвиването на тази базова идея за останалите, непритезателни форми на субективното право.

Ал. Димитров изхожда от предпоставката, че най-малкото в българската правна система, а и – без това да е изказано изрично, въобще в позитивистките построения за правото, е налице потенциално или – в нашето съвремие, реално и дълбоко проблематично „разминаване между юридическата и фактическата реализация“ на субективните права (с. 34). В този смисъл – имайки нужната научна скромност да не провъзгласява някаква методологическа новост, докторантът по интересен начин оформя своя „просоциологически“ (стр. 19) теоретичен модел, търсейки въздействието на правото с различни социални закономерности. За мен в такъв смисъл е интересно, че Ал. Димитров не „разлива“ своя анализ, търсейки по всеобхватен начин връзката между правото „и всичко останало“, каквато склонност – известно е на запознатите читатели, нашата по-стара (и не само) правна теория е имала склонността да проявява. Димитров се концентрира върху връзката между конкретните правореализационни процеси със „социалния свят“ на отделния човек: неговата правна сфера, която не получава защита, неговата психика, която страда, очаквайки защитата, в крайна сметка – неговите житейски планове, които могат за в бъдеще да се откажат от търсенето на държавна защита на правата. Като алтернатива са посочени различни „икономически“ (вж. например с. 47 и паричната оценка на времето за спора) или „медиационни“ стратегии за намиране на съответното/компенсиращото благо и/или преодоляването на спора.

Фактическото развитие на отношенията в този „социален свят“, анализиран на неговото микрониво, водят до идеята, че – въпреки законовите декларации за гарантираността на правата, „е възможно субектът [на едно право] да се окаже в безизходна ситуация при защитата на правния си интерес въпреки... използването на законовопризнатите средства“ (с. 39).

Основен проблем на дисертацията е анализът на времевия фактор в стадия на правоотношенията, свързан с неизпълнение и последващо развитие на съдебна процедура за налагане на юридическа санкция (тук ползвам понятието в смисъла на процеса като защита-санкция по мисълта на проф. Сталев и респективно санкционирането на договорното неизпълнение, което е основен интерес за Ал. Димитров – бел. м. – С. Г.).

Докторантът правилно поставя класическия за всяка властова система Ювеналов въпрос: *Quis custodiet ipsos custodes?* – „Кой ще пази (от самите) стражи“?, когато анализира проблема, че съдиите – които трябва да санкционират ненавременното изпълнение на длъжника например, не се намират под годна да ги санкционира дисциплинираща власт. Такъв е случаят, когато те самите закъсняват да решат делото, с което кредитора търси защита (стр. 16). Забавянето на защитата във времето не просто отдалечава, а *фактически* унищожава възможността за постигането на конкретна справедливост в отделните случаи, защото забавянето само по себе си има негативно въздействие върху правната сфера на титуляра, без закъснялото съдебно решение в негова полза да може да я компенсира (вж. с. 40). Дисертантът обосновава изводът, че липсват механизми за отчитането на „цялостния контекст“ на спора, по който съдебното решение се бави, а без това отчитане, не е възможно и справедливо развитие на спора по силата на съдебното решение. В този смисъл – в духа на критическите теории за правото, следва, че всяко съдебно решение е партикуларно, то се концентрира върху миналото (т.е. върху спора, който решава) и не може да отчете натрупващите се последващи завеждането на делото факти. Същевременно именно тези факти формират текущата социална реалност на личността, тоест обект, който съдебното решение „няма да познава“, но върху когото въздейства или – още по-лошо, се бави да въздаде справедливост.

Невъзможността за фактическо получаване на формално защитените блага, поставя проблема за наличието на множество случаи, в които титулярите на правата предпочитат да не търсят реализацията на дължимото им чрез юридически средства. В този смисъл Ал. Димитров говори за „социално инверсивно поведение“, т.е. „казуси, които са били разрешени без помощ на съда, но е имало нужда от такава“ (с. 44) или пък е последвал фактически отказ от търсене на благо. Липсва решаване на конфликта, правото не е реализирано, но не се търси и защита. Тук прави впечатление колебанието на автора, който в бел. 59 споменава, че първоначално е говорел в този смисъл за „**социална антимаатерия**, [признавайки и намеквайки за отказа си от него, понеже] понятието не е нито легално, нито доктринално“. Същевременно в целия текст многократно се говори за въпросната „социална антимаатерия“, заради което ми се струва, че Ал. Димитров е искал да замени израза с „инверсивно поведение“, но не е финализирайл тази стъпка при редакцията на текста. Въпреки тези дребни текстови неуредици темата включва опит за

концептуализиране на едно масово явление, което обаче като цяло убягва на догматичната правна теория. Последната навярно би отговорила, че това е по вина на несезиращите, а не на правото. В крайна сметка, посочва дисертантът, ще бъде налице едно формално правилно, но закъсняло и затова не отчитащо цялостния си имуществен контекст решение. Възможно е този контекст да е изпълнен със загубени възможности и последващи стопански загуби, дължащи се косвено на висящи спор. Социалният резултат на такова съдебно решение ще бъде социална несправедливост чрез законосъобразни средства (с. 137). Според мен тук предложеният „просоциален“ патос е по-скоро безсилен, защото правото осигурява определена системност в отношенията, без да е способно по дефиниция да носи социална справедливост. Същевременно макар да не съм докрай съгласен с този извод на автора, той е добре формулиран, подробно разгърнат и се превръща, струва ми се, в едно от главните приносни места на труда.

Търсейки средствата за преодоляване на растящото недоверие в правната система, дисертантът – изрично признавайки нейния дискуссионен характер, предлага идеята за коригиращи законодателни действия при наличието на на противоречия и/или неефективни норми, говорейки за „санитарни законотворчески действия“ (с. 76-78). За целта се използва следната логика: в определени случаи на несъвършенства на законодателните актове се стига до неспазване на нормите и неефективно реализиране на техните цели, което според автора представлява „неофициализирано отнемане на легитимността“ на съответната уредба (с. 77). Този аргумент, наистина на нивото на квази- или направо неюридическата препоръка, *трябва* да води до законодателни промени и – забележете – до признаване като правосъобразни на действията, нарушаващи една подобна опорочена норма (с. 78). Макар и в противоречие с класическата догматика, Ал. Димитров по този начин предлага начин за едно съдебно преодоляване на фактически разпространения механизъм за съществуването на една полумъртва норма¹, опити за избирателно налагане на нейната санкция, създаването на масови стратегии за нейното незачитане и неприлагане.

Темата за доверието в правната система като последица от непосредствения опит за

¹ За да вляза в социологоправния изказ на дисертацията си позволявам използването на понятието „полумъртва норма“ (например тази за просията в НК преди Конституционният съд да състави изричен смъртен акт с Решение № 13 от 27.09.2022 по конст. д. № 8 от с. г.) в контекста на идеята, че „мъртвите норми“ са формално валидни, но фактически неприлагани норми, а респективно „полумъртвите норми“ ще са тези, които като цяло не се прилагат, освен в определени времеви периоди, например при кампанийни действия от страна на властите.

решаването на проблеми чрез нейните средства за защита, представлява основен интерес за докторанта.

В контекста на отношението „време – защита“ се разглежда проблема за осигуряването на правосъдие в разумен срок и респективните икономически последици на неуспеха в тази насока (с. 168). Поне според мен принципът за разглеждане на делата в разумен срок не е разгледан толкова „из основи“, както отива на едно общотеоретично изследване, а само чрез общ коментар върху относимата практика на ЕСПЧ. По-нататък – с оглед бъдещо доразработване на темата, свързването на доверието в правната система например с проблематиката на публичноправните институции, на правната държава и разделението на властите, считам, ще бъде от полза за изследователския план на колежата Димитров.

Третата глава на труда е посветена на ефективността на санкционния механизъм на правната система като главен инструмент за осигуряване на ефективната реализация на субективните права. Тази трета глава носи най-голям иновативен потенциал, комбинирайки правнодогматичния анализ с широко приложение на статистически ориентирани социологически методи. Въз основа на обективно измерени резултати от прилагането на определени норми (брой заведни дела, брой – респективно не превентирани от по-строгите норми, правонарушения) Ал. Димитров подробно излага възгледите си върху предпоставките за ефективността на въвежданите от законодателя нормативни разрешения. Предложени са математически методи със съответно графично изложение в табличен вид, за да опишат коментираните от автора зависимости, което вероятно е (положителен) прецедент в сферата на общотеоретичните правни дисертации в България.

Заключението на труда по-скоро преразказва и схематизира, отколкото да обобщава и синтезира, което между другото се признава и от дисертанта (с. 203). В този смисъл отделните научни приноси, по-скоро трябва да се търсят в отделните части на текста, отколкото „наготово“ в подреден заключителен вид, както е препоръчителната традиция за един дисертационен труд.

IV. Придружаващи труда материали.

Дисертационният труд е придружен от **автореферат**, който като цялостно схематизира дисертационния труд, макар да обобщава приносите достатъчно скромно – няколко такива ще добавя в следващия раздел. Авторът предлага и **три статии** в научни сборници, които са достатъчни за изпълнението на относимите минимални наукометрични изисквания, а що се отнася до дисертационното изследване са инкорпорирани като изводи и няма да бъдат обект на отделен коментар.

V. Научни приноси.

Оригинален характер за съвременната българска правна теория има търсеният преход между индивидуално преживяване на събития, свързани с юридическата реализация на правата, по-конкретно индивидуалните преживявания в съдебните производства и влиянието им върху правосъзнанието и планирането на действия в бъдеще. Индивидуалните преживявания формират колективна мрежа от впечатления в контекста на „отзвук сред останалите участници“ и по силата на „формирането на различни фактически ситуации“; „формират... предпочитания към социалните инструменти на взаимодействие“ (с. 47).

Акцентът върху мотивацията на правосъобразното действие е сравнително рядко разглеждан в българската правна теория. Ал. Димитров го поставя в класическия контекст на въпроса, дали рискът от санкция е достатъчен стимул към правосъобразно поведение (с. 86-88). Същевременно предложението за анализ е приносен с въвеждането на темата за демотивацията към използването на определени правни инструменти практически за прав път бива разисквана именно в правно-догматичен, а не само в правносоциологически контекст.

Интересна е идеята на дисертанта да говори за „влияние на фактите“ (с. 129 и сл.), впитайки в анализа си радикално правнореалистични елементи („правото като факт“, „факти вместо норми“ например в класическите за скандинавския реализъм трактовки на Алф Рос). Разглеждането на правоотношенията единствено през призмата на регулираните чрез тяхната рамка факти, дава допълнителен алтернативен поглед и респективно добавена стойност към обичайния правно-догматичен поглед, особено що се отнася до идеята, че поредица от фактически развития формират съответно ново отношение – например към

средствата за защита, предоставени от все същата неизменена норма.

Макар и достатъчно познат в западната теория на правото, имплицитно въведеният от Ал. Димитров икономически анализ на поведението при избор на средства за защита, заслужава да бъде окуражен, в следствие доразвиван от автора и по-широко коментиран у нас. Чрез посочената методология се предлага въвеждането на идеите на икономическата рационалност и свързаната с нея оценка на рисковете, спечелените блага, свободата за действие като потенциална възможност за спечелване на заместващо благо (с. 133 и сл.).

VI. Критики и препоръки.

С оглед даването на цялостна оценка и едновременно с това на препоръки с цел подобряването на текста за бъдещото му публикуване, не мога да спестя и няколко критики на разглеждания труд:

Не могат да бъдат приети **множеството езикови пропуски**, допуснати от докторанта, включая въпреки няколкократно указания в противен смисъл, дадени от научния му ръководител и от катедрения съвет. Оставям настрана печатните грешки, за да посоча най-малкото:

а) Използвани са неясни, квазиноваторски или открито журналистически термини („съдебна битка“, „преферира“ вместо „предпочита“, „подобен случай е трудно смилаем“, „разписване“ на правила, на средства за защита и пр.). В резултат страда точността на юридическия изказ, с което се губи яснотата на вложения научен смисъл. Така например, говори се за „юридическо форматиране на явленията“ (с. 8), „нормотворене“ вместо „нормотворчество“ (стр. 25). неколкратно за „квантифицируемост“, „квантовост“ и пр., струва ми се без това да добавя стойност. Говори се за „теч“ на данни от НАП, за „напоителна обосновка“ (жаргонизми, с. 65, с. 67), трикратно се ползва думата „следварителен“ или нейни производни, каквато дума ми се струва, че има само в хумористичния всекидневен изказ, а не и в книжовния ни език. Говори се за субекти, „имунизирани“ за санкции (с. 70), когато се имат предвид публично известни фактически налични корупционни случаи на неизпълнение на длъжностни задължения за санкциониране.

Разбирам (и често сам страдам) от желанието на Ал. Димитров за по-красноречив научен език и въвеждането на собствени понятия, но когато те не са изрично въведени,

влаганият в тях смисъл няма как да бъде интуитивно разбран от читателя.

б) Използваните русизми са твърде много и невинаги на място в един научен текст – „безконечно“, „акуратно“, а [научна] „постановка“ и производните ѝ например се употребяват 24 пъти в текста, охота (в смисъл на силно желание – 3 пъти). Неправилно се използва „охранявам“ в смисъл на „защитавам“, като се говори за „охранен интерес“ (с. 170), казва се например, че „държавата би следвало да охрани [sic!] (защити) не само наличието на право върху благо или потенциалната възможност за достигането му, но и реалното му достижение“ (вместо българското „достигане“), здравето и свободата са „охранени като свободи“ (с. 149), вместо да бъдат, разбира се, „охранявани“; завишените санкции са „угроза“ вместо заплаха (с. 196).

в) Само ще спомена като твърде негативна практика привеждането в пространен цитат на „анонимен коментар“ на статия от lex.bg, без дори този коментар да се коментира или да се обяснява, защо е нужно излагането му (бел. 93 на стр. 68-69). Отново анонимен автор е цитиран в бел. 190 на стр. 125.

Техниката на цитиране е сама по себе си подценена в поне три насоки:

а) Налице са твърде обширни цитирани в кавички пасажи, без големия обем на цитирането да е обоснован с тяхната важност. Могат да се посочат редица примери, в които „се дава цитат“, вместо чуждият възглед да се преразкаже и по този начин и да се анализира чрез средствата на собствения за дисертанта научен апарат, който в правната теория винаги носи специфичен авторов отпечатък. Остава се с впечатлението, че докторантът използва коментирането на определени обемни цитирани пасажи, за да построи своето изложение (например на с. 22-23, 25-28, с. 180-181).

б) С риск да си навлека неодобрението на своите колеги, може би следвайки личен възглед, ако използвам един руски жаргонизъм, моя си „вкусовщина“, считам за неправилно в нашето време на широк достъп до огромно количество литература, честото използване на цитиране на текстове през други текстове. Не е правилно например Холмс да се цитира през друга статия, вместо да се чете каноничния му и широко достъпен текст (“The Path of the Law”), Агамбен не следва да се цитира през прочита на М. Желева (без с това да искам да

обидя последната, разбира се, искам Агамбен да бъде оценяван по достойнство, все пак се обсъжда въпроса за извънредното положение), Макиавели се посочва само като източник на общо вдъхновение в бел. под линия (№ 263) с годините на живота си вместо с годината на написването на „Владетеля“ и пр. В бел. 293 се споменава някакъв анализ върху Фр. Енгелс, направен от някой си (автор!?) Анти Дюринг, като явно объркването би било разрешено още чрез запознаването със заглавето на този Енгелсов труд: „Анти-Дюринг. Превратът в науката, извършен от господин Ойген Дюринг“.

г) И към поместения след основния текст на дисертацията библиографски списък могат да се отправят сериозни критики. Липсва цялостен модел на цитиране (например: някъде се сочи град на издаване, а някъде не; някъде се сочи издателство, а другаде то е пропуснато – срвн. т. 4,5 и 8 на стр. 220). Не е спазен общоприетият начин за цитиране на дисертации (т. 27 на стр. 221). Статиите в сборници не са посочени със съответните страници, както обичайно се прави (вж. например запис № 16 на стр. 221). В библиографския списък се промъква част от текста на бележките под линия – вж. № 7 на стр. 222. Лично за мен беше учудващо да видя, че съм цитиран със запис „Гройсман С., Правата като власти. Върховенството на правата като овластяване, Сиела, 2020.“ (№ 9 на с. 220, в бел. под линия на стр. 13). Моят труд с такова заглавие обаче е статия, публикувана през 2019 г. в сборника „Научна конференция „Правата на човека - 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“, издание на УИ „Св. Кл. Охридски“. В Сиела през 2020 г. съм публикувал монография, т.е. съвсем друг труд.

На няколко места прави впечатление **неправилното според мен използване на общотеоретични понятия**. (а) Например „общество“ и „нация“ се противопоставят като последователни стадии от развитието на човешките общности (стр. 8), възглед който за мен е непознат, без да е отделно обоснован от автора или да е даден чрез позоваване на чуждо мнение. (б) Не мога да се съглася още, че „[с]убективните права и задължения съществувата в съзнанието на правните субекти“, макар да им се признава и обективна природа (стр. 15). Несъзнаването на субективното право никак не влияе на валидността му, масовото съзнание е често лишено от ясна идея за каквото и да е „субективно право“. Можем да кажем, че субективните права са представи, базирани на факти (например на правопораждащия формален договор, материализиран в съответен документ), точно толкова, колкото и

правните норми са представи, базирани на факти (например осъществяването на нормотворческата процедура, завършваща например с обнародването в Държавен вестник).

(в) За причина на правния формализъм се сочи „лошата артикулация“ на правилата (бел. 24 на стр. 20). „Артикулация“ буквално означава „изговаряне“ и във всяка от конотациите си е понятие свързано с произношението, говора. Дори да сметнем, че става дума за „неясно формулиране“, неясното формулиране обосновава нуждата от тълкуване, а правният формализъм е различно понятие, нуждаещо се от по-разгърнато разбиране (такова съм обосновал другаде; разбира се не само аз).

(г) Споменава се терминът „инфраструктура на субективното право“ с уточнение, че „вероятно става дума за множество правоотношения, които формират общ фактически състав“ и т.н. (с. 52), което за мен остава едно по-скоро неясно и изкуствено понятие.

(д) Подобен неясен статус има и възгледът за „законово признание (вместо „признаване“) на съществуващи *обективни* права“ (курсивът е мой – С. Г. – с. 53), където навярно се има предвид валидни (т.е. с обективно наличие, доказано фактическо основание) субективни права, но всяко подобно читателско тълкуване крие риск за отдалечаване от авторовия замисъл.

(е) Говори се за „абсолютно налични“ права в смисъл на права „за всички субекти“ (с. 67 – в текста и в бел. 91), но това е трети, непознат смисъл на понятието „абсолютни права“, което за нашата теория традиционно означава „права по отношение на всички“, а – известно е, в юриспруденцията на ЕСПЧ например се употребява в смисъл на „права, които не подлежат на ограничаване“. Собствеността върху една конкретна вещ например е мое абсолютно право (всеки трябва да се съобразява с него), но е изключително мое право, без да е „налично за всички“; всеобщият характер на правата може по-нататък, но с допълнителни отграничавания, да се свърже със статуса на *основните* права в модерната държава.

(ж) Изразява се идеята, че уважаването на иска „снабдява претенцията с по-голяма юридическа сила“ (с. 97), което ми се струва, че въвежда някакво ново и непознато измерение на понятието юридическа сила, **(з)** по подобен начин стои въпроса с идеята за „императивни действия“ (с. 101).

Същинската ми критика по същество се състои в това, че докторантът – по силата на професионалните си интереси, на личното си научно пристрастие, в една прекалена степен се концентрира върху базовата облигационноправна връзка „кредитор-длъжник“, без да разпространява в достатъчна степен примерите и анализа си върху много, ако не и

по-интересните теми за реализацията на правата в семейното и трудовото право, въобще за несамоизпълнимите конституционни права или например на въздействието на фактора „време“ върху правоотношението за наказване между държавата и престъпния деец. Наистина възможно е да се обоснове идеята, че в текста се акцентира върху базов, облигационноправен модел, ядро за основа на разсъжденията, които евентуално да имат и потенциала за частно отрасловоправно приложение. Такаво обосноваване обаче липсва и по-скоро аз, редувайки ролята на обвинител и защитник на докторанта, го прибавям като потенциална възможност.

В тази връзка, ще се възползвам от една – няма защо да го крием, твърде negliжирана на нашите публични защити възможност предварително да формулирам за докторанта въпрос-задача: **да ни даде пример за приложението на своя модел върху едно семейноправно, трудовоправно или друго правоотношение, различно от основния разгледан от него „класически“, облигационноправен модел.**

VII. Цялостна оценка.

Формулираните критики и забележки не омаловажават стойността на предложения дисертационен труд и се надявам да съдействат на автора в рамките на неговото доработване с оглед издаването в книжен вид.

Воден от гореизположеното мога да формулирам положителна оценка за дисертационния труд на Александър Димитров под заглавие „Гарантиране и реализация на субективните права“. Като отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и приложимите подзаконови нормативни актове по прилагането му, трудът е основание за присъждението на автора му на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.6 Право (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения), за което ще гласувам положително в рамките на предстоящата публична защита.

София,

1 Декември 2022

Симеон Гройсман